

## Жобаның қысқаша мәліметі

|            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
|------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Атауы      | Тарбағатай өңірінің қазақтары: тарихи-этнографиялық зерттеу (XIX-XXI ғ. басы)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
| Өзектілігі | Зерттеу тақырыбының өзектілігі қазіргі болып жатқан геосаяси ахуалдың күрделену жағдайында Қазақстанның кез-келген аумағында орналасқан қазақтардың этнотерриториялық ерекшелігінің айқындалмауымен және жеткілікті деңгейде зерделенбеуімен сипатталады. Бүгінгі күнге дейін қазақ халқы этнографиясының маңызды мәселелері жалпыэтникалық тұрғыда қарастырылған. Сондықтан да этнологтардың қазіргі ұрпағының этностың аймақтық топтарының этнографиясын зерттеуі өзектірік болып табылады. Қазақстан этнологиясының аса маңызды міндеті қарқынды дамып келе жатқан қазақ этносын жан-жақты қарастыру, ол дегеніміз оның шығу тарихы, тарихи дамуы, дәстүрлі мәдениеті, этноәлеуметтік қауымдастық ретіндегі қазіргі жағдайы мен даму болашағы қазіргі таңда аса маңызды мәселе.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
| Мақсаты    | XIX-XXI ғ. басындағы Тарбағатай өңірі қазақтарының этномәдени ерекшеліктерін тарихи-этнографиялық тұрғыда кешенді зерттеу арқылы қазақ халқының ұлттық мүдделері мен Қазақстан Республикасының тарихи тұтастығының нығаюына ат салысу.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
| Міндеттері | <ul style="list-style-type: none"> <li>- ҚР Орталық және Ұлттық кітапханалары, Орталық мұрағат қорлары, сондай-ақ, Омбы қаласының мұрағатынан материалдық және рухани мәдениетке байланысты деректер және ғылыми еңбектерді айқындап, жүйелеу негізінде библиография құру;</li> <li>- Омбы, Семей, Өскемен қалалары және ҚР Мемлекеттік Орталық музейінің қорлары мен экспозицияларынан материалдық және рухани мәдениеттің артефактілерін, яғни музейлік мәліметтерді сыныптап, зерттеу арқылы осы өңірге тән этнографиялық ерекшеліктерді айқындау;</li> <li>- ауданның шаруашылығы, отбасылық тарихы, «жеті ата», шежіре, жергілікті тарихи тұлғалар, географиялық атаулар тарихына қатысты ақпарат жинау арқылы өңір қазақтарының XIX-XX ғасырдың басындағы орналасуын, рулық құрамын, санын, қыстау-жайлау аумақтарын анықтау;</li> <li>- өңірді жайлаған қазақтардың бұрыннан қалыптасқан тарихи-туыстық-әлеуметтік-экономикалық қатынастарын саралай отырып, XIX ғ. екінші жартысынан басталған патша өкіметінің әкімшілік реформаларының ру-тайпалардың дәстүрлі орналасу, қоныстану жүйесі, көші-қон жолдарының бұзылуына әсерін анықтау;</li> </ul> |

|                                          |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
|------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                          | <ul style="list-style-type: none"> <li>- Тарбағатай өңірі қазақтарының XIX ғ. ортасы мен XX ғ. басындағы жартылай отырықшылыққа көшу кезеңіндегі шаруашылығы мен мәдениетін кешенді түрде зерттей отырып, шаруашылық-мәдени өзгерістердің өңірдің этномәдени келбетіне тигізген ықпалын анықтау;</li> <li>- XIX ғ. соңы-XX ғ. басында көшпелі мал шаруашылығымен айналысушылардың жаңа нарықтық қатынастарға көшуіне байланысты деректерді талдау арқылы өңір қазақтарының қолөнері мен кәсібінде туындаған күрделі өзгерістерді анықтау;</li> <li>- тұрақтар мен тұрғын үйлерді классификациялау, тұрақты қыстаулардың қалыптасуы ерекшеліктерін қарастыра отырып, бұл үдеріске Ресейдің отарлау саясатының әсерін анықтау;</li> <li>- ауылдардың қазіргі жағдайын, осында тұратын қазақ халқының тұрмыстық, туыстық және отбасылық қатынастарын зерттеу арқылы этнопсихологиялық тенденциялар мен процестерді анықтау және сипаттау;</li> <li>- жергілікті халық пен дәстүрлі өмір салтын сақтап қалған қазақ репатрианттары (қандастар) арасындағы материалдық және рухани мәдениет үлгілеріне салыстырмалы талдау жүргізу арқылы этномәдени бірегейлік мәселесін саралау;</li> <li>- халықтың арасынан, мұражай мен мұрағат қорларынан жиналған материалдарға сүйене отырып дәстүрлі тұрғын үйлердің түрлері анықталып, олардың ішкі интерьерінің жергілікті ерекшеліктері сараланады, архитектуралық өзгерістері мен жаңашылдықтары зерттеледі;</li> <li>- материалдық мәдениет объектілерін дайындау технологиясын зерттеу арқылы дәстүрлі тамақтану жүйесінің жергілікті ерекшеліктерін анықтау;</li> <li>- басқа ұлттардың мәдениеттерімен өзара әрекеттесу мен өзара әсер етуді зерттеу арқылы жаһандану процестерінің өңір қазақтарының материалдық және рухани мәдениетіне әсерін талдау және дәстүрлі мәдениеттің сақталу дәрежесін анықтау;</li> <li>- Тарбағатай қазақтарының дәстүрлі материалдық және рухани мәдениетінің мұрасын жинау, насихаттау және жариялау арқылы қазақ халқының тарихи-мәдени бүтіндігін айқын көрсету.</li> </ul> |
| Күтілетін және қол жеткізілген нәтижелер | <p><b>2024 ж.</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- ҚР Орталық және Ұлттық кітапханаларының сирек қорларындағы Тарбағатай қазақтарына қатысты төңкеріске дейінгі деректер жинақталды.</li> <li>- ҚР Орталық мұрағатындағы деректер жинақталды.</li> <li>- 2024 ж. қараша айында жоба орындаушысы Д.Хатран Семей қаласында іссапарда болды. Іссапар барысында Семей қаласы</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |

|  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
|--|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|  | <p>мұрағатындағы, Семей қаласының өлкетану музейіндегі өңірге қатысты этнографиялық, музейлік деректер сыныпталып, жүйеленді, фотофиксация жасалынды.</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Иссапар материалдары және жинақталған деректер негізінде жоба орындаушылары Д.Қатран және М.Қ. Егізбаева «Қазақ халқының дәстүрлі дүниетанымы» атты оқу құралын даярлап, баспаға ұсынды.</li> <li>- Деректер мен ғылыми еңбектер анықталып, олардың негізінде библиография түзілді.</li> <li>- Деректер мен ғылыми еңбектер өңірге қатысты төңкеріске дейінгі деректер, төңкерістен кейінгі зерттеулер, Кеңес дәуіріндегі зерттеулер және егемендік алғаннан кейінгі зерттеулер, қазіргі кездегі зерттеулер деп жіктелді;</li> <li>- Жоба жетекшісі М.Қ.Егізбаева және орындаушылары С.Х. Шалгинбаева мен К.Б. Баудиярова «Этнографиялық экспедициялар мен студенттік практика қатысушыларына арналған сұрақнама-бағдарлама» атты оқу-әдістемелік нұсқаулықты құрастырып, жариялады.</li> </ul> <p>Төмендегі мақалалар жарық көрді:</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Калыш А.Б. Традиционные поселения и жилища северо-восточных казахов в ранних исследованиях Х.А.Аргынбаева // Вестник КазНУ. Серия историческая. -№ №4 (115). 2024. -108-117 бб. <a href="https://bulletin-history.kaznu.kz/index.php/1-history/article/view/1930/1054">https://bulletin-history.kaznu.kz/index.php/1-history/article/view/1930/1054</a></li> <li>2. Мейрманова Г.А. Тарбағатай өңірі қазақтарының қонақжайлық этикеті: Қазақстанның өзге өңірлерімен салыстырмалы талдау // ҚазҰУ Хабаршысы. Тарих сериясы. -№ №4 (115). 2024. - 135-146 бб. <a href="https://bulletin-history.kaznu.kz/index.php/1-history/article/view/1895/1056">https://bulletin-history.kaznu.kz/index.php/1-history/article/view/1895/1056</a></li> </ol> <p><b>2025 ж.</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Жинақталған мәліметтер негізінде «Археология және этнология» мамандығының магистранттарына арналған «Қазіргі Қазақстандағы этникалық және этномәдени үдерістер» атты оқу курсы даярланды.</li> <li>- 2025 жылдың 2-8 мамыр аралығында жоба жетекшісі т.ғ.к., М.Қ. Егізбаева, жоба орындаушылары А.Б. Бейсегулова мен А.С. Есенаманова ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізу мақсатында Өскемен, Семей қаласында іссапарда болып, қала тұрғындары арасынан отбасылық әдет-ғұрыптардың сақталу дәрежесі мен ерекшеліктері туралы сауалнама жүргізіп, құнды деректер жинақталды.</li> <li>- Өскемен қаласының басты музейлері - Шығыс Қазақстан облыстық сәулет-этнографиялық және табиғи-ландшафтық музей-қорығы, Шығыс Қазақстан облыстық тарихи-өлкетану музейі, Шығыс-Қазақстан</li> </ul> |
|--|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

облыстық өнер музейлерінің экспозициясы мен қорларында сақтаулы тұрған көне экспонаттар мен жәдігерлер сараланып, сыныпталды, фотофиксация жасалынды.

- ҚР Ұлттық кітапханасының сирек қоры мен ҚР мемлекеттік мұрағатының қорларынан тақырыпқа қатысты деректер жинақталу үстінде.

- ҚР мемлекеттік Орталық музейіндегі Тарбағатай қазақтарының ұлттық киіміне қатысты жәдігерлер сұрыпталып, фотофиксацияланды, ғылыми мақалаға қолданылды.

Жинақталған деректер негізінде ғылыми мақалалар жазылуды. Осы кезеңде төмендегі мақалалар халықаралық ғылыми конференция жинақтарында жарық көрді:

- Мейрманова Г.А., Егизбаева М.К. Қазақ халқындағы тұрмыстық әдеп: Тарбағатай өңірінің қазақтары мысалында// 11th International Erciyes Scientific Research Congress 11-12 March 2025, Kayseri,Türkiye PROCEEDING. 125-134 бб.

- Мейрманова Г.А. Қазақ халқының күнтізбелік түсініктері //11th International Erciyes Scientific Research Congress 11-12 March 2025, Kayseri,Türkiye PROCEEDING. 120-124 бб.

- Егизбаева М.К., Шалгинбаева С.Х. XIX-XX ғ. басындағы Шығыс Қазақстан қазақтарының үйшілік кәсіптері мен қолөнері // «III Дулатова оқулары» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары, 31 қаңтар, 2025 жыл. - 260-267 бб.

- Ескекбаев Д. Тарихы мол Көкпекті немесе отарлау дәуірі //«III Дулатова оқулары» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары, 31 қаңтар, 2025 жыл. - 97-104 бб.

- Тарбағатай қазақтарының материалдық мәдениеті бойынша этнографиялық мұралар жиналуда және Шығыс Қазақстан облысының ауыл тұрғындары арасында олардың сақталу дәрежесі анықталуда.

- Шығыс Қазақстан, Семей, Тарбағатай өңірлеріне жүргізілетін түздік экспедицияның құрамы анықталып, экспедиция жоспары мен маршруты түзілуде.

- 2025 жылдың маусым, шілде айларына далалық экспедиция жоспарлануда және қажетті құрал жабдықтар даярлануда.

- ҚР Ұлттық кітапханасының сирек қорынан Тарбағатай қазақтарының отбасылық әдет-ғұрыптарына қатысты деректер жинақталу үстінде және олар іссапар кезінде жинақталған мәліметтермен салыстырылу үстінде.

Осы кезеңде төмендегі мақала халықаралық ғылыми конференция жинағында жарық көрді:

- Қалшабаева Б.К. Шығыс Қазақстанның этнодемографиялық және этномәдени үдерістерінің кейбір мәселелері // «Оразбаев оқулары» атты халықаралық

|                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                                                                                                                                       | конференция материалдары жинағы. 2025 ж. мамыр. -238-244 бб.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
| Зерттеу тобы мүшелерінің аты-жөні, олардың идентификаторлары (Scopus Author ID, Researcher ID, ORCID, бар болса) және сәйкес профильдерге сілтемелері | Егизбаева М.К. – Scopus Author ID: 57200209192;<br>Web of Science Researcher ID: AAE-1521-2020;<br>ORCID: <a href="https://orcid.org/0000-0002-3338-291X">https://orcid.org/0000-0002-3338-291X</a><br>Калыш А.Б. - Scopus Author ID: 57189625801<br>Қалшабаева Б.К. – Scopus Author ID: 57190865021;<br>ORCID: <a href="https://orcid.org/0000-0002-7391-8264">https://orcid.org/0000-0002-7391-8264</a><br>Хатран Д. – <a href="https://orcid.org/0000-0002-6864-8538">https://orcid.org/0000-0002-6864-8538</a><br>Шалгинбаева С.Х. – ORCID: <a href="https://orcid.org/0000-0002-3416-5212">0000-0002-3416-5212</a><br>Бейсегулова А.К. - Scopus Author ID: 57200214543;<br>ORCID: <a href="https://orcid.org/0000-0002-1470-1751">https://orcid.org/0000-0002-1470-1751</a><br>Жуматаев Р.С. - Scopus Author ID: 57222067364<br>Баудиярова К.Б. - Scopus Author ID: 57210749929<br>Есенаманова А.С. - Scopus Author ID: 58347025900<br>Мейрманова Г.А. - Scopus Author ID: 57192670862 |
| Басылымдар тізімі және олардың сілтемелері                                                                                                            | <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Калыш А.Б. Традиционные поселения и жилища северо-восточных казахов в ранних исследованиях Х.А.Аргынбаева // Вестник КазНУ. Серия историческая. -№ №4 (115). 2024. -108-117 бб. <a href="https://bulletin-history.kaznu.kz/index.php/1-history/article/view/1930/1054">https://bulletin-history.kaznu.kz/index.php/1-history/article/view/1930/1054</a></li> <li>2. Мейрманова Г.А. Тарбағатай өңірі қазақтарының қонақжайлық этикеті: Қазақстанның өзге өңірлерімен салыстырмалы талдау // ҚазҰУ Хабаршысы. Тарих сериясы. -№ №4 (115). 2024. - 135-146 бб. <a href="https://bulletin-history.kaznu.kz/index.php/1-history/article/view/1895/1056">https://bulletin-history.kaznu.kz/index.php/1-history/article/view/1895/1056</a></li> </ol>                                                                                                                                                                                                   |
| Патенттер туралы ақпарат                                                                                                                              | <ol style="list-style-type: none"> <li>1. ЕГИЗБАЕВА МЕРУЕРТ КАРПЫКОВНА, Шалгинбаева Сауле Хамитовна, Баудиярова Куралай Батырбековна. Этнографиялық экспедициялар мен студенттік практика қатысушыларына арналған сұрақнама-бағдарлама. Kazpatent.kz сайты арқылы зияткершілік меншік құқығына авторлық куәлік алынды. 2024 жылғы «30» қыркүйек № 50038.</li> <li>2. ЕГИЗБАЕВА МЕРУЕРТ КАРПЫКОВНА, Хатран Досымбек. Қазақ халқының дәстүрлі дүниетанымы. Оқу құралы. Kazpatent.kz сайты арқылы зияткершілік меншік құқығына авторлық куәлік алынды. 2024 жылғы «24» желтоқсан № 52907.</li> </ol>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |